

BLAZOVICH LÁSZLÓ

Ludovik Crijević (Tubero) képe Magyarországról és lakóiról

A római birodalom idején már fennálló dalmát kereskedő városok – Ragusa, Trau, Spalato, Lesina (Hvar) –, amikor a balkáni országok és Magyarország már élet-halál harcukat vívták a török hódítással szemben, még mindig megtartották viszonylagos önállóságukat. E városok kereskedői, miután lefizették a megfelelő adókat, török kikötőkbe is behajózhattak, és folytathatták távolsági kereskedésüket. Az ebből származó jövedelem jólétet biztosított a városi vezető rétegek családjai számára, ami lehetővé tette a kultúra felvirágzását. A velenceiekhez hasonló társadalmi berendezkedésű városok, miután hosszú ideig Velence hatalmi befolyása alatt állottak, sok minden átvettek az itáliai társadalmi gyakorlatból, és a művelődési viszonyok tekintetében is nagy hatást gyakorolt az itáliai kultúra.¹

E városokban – amelyek az 1350-es évektől 1420-ig sokszor ugyan csak névleg, de mégis magyar fennhatóság alá kerültek – az itáliait követve hamarosan felvirágzott a reneszánsz műveltség. Különösen Ragusában – amely 1526-ig névlegesen Magyarországhoz tartozott – volt hatással a firenzei petrarkista udvari költészet. Šiško Mencetić (1457-1527) és Džore Držić (1461-1504) vízi-horváth nyelvjárásban írták petrarkista hatásokat magukon viselő költeményeiket, amelyekbe számos népi motívumot és témát beillesztettek és felhasználtak. Ehhez a körhöz tartozott Ivan Gundulić, akinek Dubravka című pásztorjátéka a dalmát irodalom egyik legjelentősebb alkotása.²

Mások mellett ugyancsak ide tartozott Ludovik Crijević, humanista nevén Ludovicus Tubero is, a dalmát történetírás kiváló egyénisége, aki *Commentarii de suo tempore rebus ...* (Megjegyzések kora történetéhez) című művében 1490-től, Mátyás király halálától 1522-ig, X. Leo pápa haláláig beszéli el az eseményeket reneszánsz szemléletben és stílusban. Tizenegy könyvből álló művéből hat szinte teljes mértékben Magyarországról szól, a többiben a török, itáliai és lengyel eseményeket valamint e hatalmak egymással vívott háborúit mutatja be, egyik esetben sem feledkezve meg arról, miként hatottak e tények hazája történetére.

A dalmát városok, elsősorban Ragusa kereskedői, már a magyar középkor első századaiban eljutottak Magyarországra, telepeket is hoztak létre

¹ Dušanka Dinić-Knežević: Dubrovnik i Ugarska u srednjem veku. Novi Sad. 1986.

² Kardos Tibor: A magyarországi humanizmus kora. Budapest, 1955. 46-47. p.

itt. Kapcsolatuk akkor sem szakadt meg a magyarsággal, amikor Bosznia és Szerbia felől a szárazföldön a török már elzárta az utakat Magyarország felé. Senj-ig hajón, onnan szárazföldön tették meg az utat az ország belseje felé. Maga Tubero is bizonyára ezen az úton érkezett Magyarországra 1503-ban.³ Miként ragusai polgártársai, a Ragusa melletti Visnjica Szent Benedek kolostorának apátja is érdeklődött hazánk iránt, igyekezett megérteni a korabeli Hungaria-ban zajló eseményeket, kapcsolatokat tartott fenn magyar ismerőseivel, mindenekelőtt Frangepán Gergely kalocsai érsekkel és Bánffy Bernát bácsi főesperessel. Amint a Tuberoval foglalkozó szakirodalom⁴ feltárta, baráti viszonyban állt Váradi Péter érsekkel is. A kapcsolat részint azért alakulhatott ki, mert a kalocsai érsekség irányította az ország déli felének egyházi életét, részint azért, mert a horvát főúri származású Frangepán Gergely különösen érdeklődött a dalmáciai események iránt. A legfontosabb összekötő kapocs azonban, ami erősítette és megtartotta barátságukat, azonos műveltség-eszményük és világszemléletük volt. Tubero műveltségéről már szólt a szakirodalom, kevesebbet tudunk Frangepán személyiségéről.

Frangepán Gergely (egyres források szerint György) a Frangepán család cetinai ága alapítójának, Zsigmondnak a fia papi pályára lépett. Kalocsai olvasó kanonok (1493), fehérvári prépost (1495), veszprémi püspök (1502-1503), majd kalocsai érsek lett, amely méltóságot 1522-ig, haláláig töltötte be.⁵ A fiatal főúr, bár származásánál fogva fényes egyházi jövő állt előtte, mégis hosszú ideig várt a magasabb egyházi rendek felvételével. Mikor a veszprémi püspökséget elnyerte, még nem volt felszentelve. Minden bizonnyal a hivatali pálya vonzása halasztgatta vele a szentségek felvételét. A korának művelt világát ismerő, elmélkedésre, elmélyülésre hajló férfinak bizonyára morális gondokat jelentett a sacerdoszá szentelés.⁶ Hivatali, diplomáciai tevékenységét érsekként is folytatta. 1506-ban Buzlay Mózesrel követségben járt Miksa királynál. 1515-ben ugyancsak szerepet vállalt Ulászló gyermekeinek kiházásítása ügyében. 1515-16-ban a kancellári tisztséget is viselte. Az 1518. évi bácsi országgyűlésen II. Ulászló tanácsosává nevezte ki, 1521-ben pedig a wormsai birodalmi gyűlésen a király követe volt.⁷ Ha lazább szálakkal is, de a Celtis Konrád által vezetett Dunai Tudós Társaság budai csoportjához kötődött.⁸

---

³ Dušanka Dinic-Knežević: i.m. 231. p.

⁴ Vajda György: Tubero Lajos a történetíró. Budapest. é.n. (1909?). Oláh Imre: Tubero Lajos mint magyar történetíró. A podolini katolikus gimn. értesítője. Lubló. 1912. Szőke Ilona: Ludovicus Cervarius Tubero emlékiratainak művelődéstörténeti adatai. Budapest, 1912. Sz. Galántai Erzsébet: Ludovicus Tubero és kommentárjainak magyar vonatkozású könyvei. Acta antiqua et archaeologica. Suppl. VII. Szeged, 1988.

⁵ Nagy Iván: Magyarország családai címerekkel és nemzedékrendi táblákkal. C-Gy. 244. Pest 1858. Mályusz Elemér: Egyházi társadalom a középkori Magyarországon Bp. 1971. 176. p.

⁶ Vö. Uo. 185-207. p.

⁷ Nagy Iván: i.m. 244. p. Bónis György: A jogtudó értelmiség a Mohács előtti Magyarországon. Budapest, 1971. VII. tábla.

⁸ Kardos Tibor: i.m. 244. p.

A művelt főpap, Frangepán udvara – amely az egyik humanista központja volt az országnak – jelentette az otthont, a szellemi műhelyt, a megértő barátok jelenlétét Ludovicus Tubero számára. Kötődését Frangepán Gergelyhez nemcsak az bizonyítja, hogy kötetét neki ajánlja, mert azt egyszerű gesztusként is felfoghatnánk, amely mögött nem kellene keresnünk szellemi kapcsolatot. A szerző azonban egy kelet nélküli levelében arról ír Marius Bonusnak, hogy Ragusa történetéről készített munkáját (Commentarjainak részét) nem tudta elküldeni olvasásra az érseknek, mert a Szerémségben portyázó törökök ebben megakadályozták. Éppen ezért kéri Bonust, ő olvassa el művét, és adjon róla véleményt. A levélből megtudjuk még azt is, hogy a magyarok nagyra becsülik Frangepánt (homo ... inter Hungaros satis honestus), ám ő ennek ellenére dalmát, és elsősorban ragusai őseire büszke, ugyanis a ragusaiak gazdagságukat tekintve a többi dalmata közül messze kiemelkednek. E mondatok nemcsak a kalocsai érseket dicsérik, hanem Tuberonak hazája iránti érzéseiről is árulkodnak. A levélből az is kiderül, hogy Ragusa történetének megírására Bánfi Bernát főesperes buzdította a visnjicai apátot.⁹ Tubero Frangepán Gergely érseki aulájának egy másik tagjával, Beriszló Péter hájszentlőrinci préposttal és kalocsai kanonokkal, a későbbi veszprémi püspökkel is jó kapcsolatban állt.

A művelt, koruk eseményeit figyelemmel kísérő humanisták nemcsak adatokat szolgáltatottak a ragusai történetíró számára, hanem a levél szerint témákra is felhívták figyelmét, és alkalmanként véleményt is nyilvánítottak az egyes elkészült fejezetekről. Ha Ragusa történetét Tubero el szeretne volna küldeni olvasásra Frangepánnak, még inkább megtehetette ezt művének magyarországi fejezeteivel. Kapcsolatukra jellemző, hogy nem felejtette el Derencsényi bán szerencsétlen hadjáratáról írva megemlíteni, hogy az udvainak ütközetben (1493. szeptember 11.) esett el az érsek testvére, Frangepán János. "... Frangepán János észrevéve, hogy lovassága, amely seregünk ereje volt, csaknem teljesen elpusztult, és néhányan a fáradságtól és sebektől elcsigázva a csatában inkább csak a helyükön maradnak, mint harcolnak, és inkább vállalják a halált, minthogy hátat fordítsanak az ellenségnek, hogy az akkora vereséget ne élje túl, jóllehet meneküléssel elkerülhette volna a veszélyt, harc közben vesztette életét."¹⁰ E néhány sorban a szerző nemcsak a horvát lovasság hősiességének, hanem az érsek testvére halálmegvető bátorságának is emléket állít.

---

⁹ Podbradczky József: Tubero Lajos forrásai. Új Magyar Múzeum 1860. II. 30-32. p.

¹⁰ Johannes Frangepani, animadvertens equos suos, quod sane robur fuit in nostro exercitu, paene omnes cecidisse, paucosque labore ac vulneribus fessos, adhuc in acie locum suum magis tenere, quam pugnare, malleque mori, quam hosti terga dare: ne tantae cladis superasset, quum fuga periculum vitare posset, pugnans interficitur." Scriptore rerum Hungaricarum veteres ac genuini. Tomus V. cura et studio Joannis Georgii Schwandtneri. Vindobonensis 1764. (Továbbiakban: SRH V.) 200. p. A fordítást, miként a következőket is, Blazovich László és Sz. Galántai Erzsébet kéziratban lévő Tubero fordításából vettem.

Tubero kapcsolata Frangepán érsekkel és érseki udvarának humanista körével számunkra azért fontos, mert éppen Commentarjainak eszmeisége alapján következtethetünk ezen kör szellemi irányultságára. Amit a dalmát történetíró a magyarokról ír, azzal feltehetően a délszláv származású, de érdekeivel, kapcsolataival és stallumával már teljes mértékig Magyarországhoz kötődő értelmiségiek is egyetértettek.

A visnjicai apát, aki ismereteit a párizsi és sienai egyetemeken szerezte, teológiai és jogi tanulmányai, élettapasztalatai alapján nagyon kritikus szemmel figyelte korának eseményeit, így a magyarországiakat is. A szerző úgy véli, hogy hazáját csak a magyar állam tudná megvédeni a törökkel szemben. Éppen ezért nagy figyelmet szentel a magyar viszonyoknak. Az alábbiakban nézzük meg, miként ír a magyarságról, a hazai állapotokról és a magyar államról.

Mindjárt könyvének elején (I./6.) a trónutódlási harcok leírása közben humanista történetíróhoz méltóan megragadja az alkalmat Magyarország bemutatására. Tubero földrajzi ismeretei kitűnőek. Az országleírást a határok ismertetésével kezdi. A keleti határvonalként az Istert és a Fekete-tengert jelöli meg, ám az ott lakókról megjegyzi: "mindkét geta nép – akik közül az egyiket most moldavusoknak a másikat pedig valachusoknak nevezik – mindig magyar fennhatóság alatt volt, jóllehet jelenleg a valachusok a törökök támadásának elhárítása céljából a török császárnak fizetnek adót, és a magyaroknak csak az oldalán, nem pedig fennhatósága alatt vannak".¹¹ Ha történetileg nem is egészen pontos a megjegyzése a magyar állam és a román fejedelemségek kapcsolatáról, a korabeli helyzetet a szerző pontosan ismeri.

A határok ismertetése után a korabeli Magyarországon lakó népeket mutatja be. Főképp a délszlávok történetére fordít gondot. Szerinte a szlávok, akiket a magyarok gótoknak (tótoknak) neveznek a "g" hangot "t"-nek ejtve a dalmát partoktól a Drávaig terjedő vidéken élnek, a Drávától kezdődik a magyar beszéd. Leírja, hogy a magyarok e szlávokat (gótokat) részint horvátoknak, részint szlovákoknak, részint rácoknak nevezik, a getákat, akik más nyelvet beszélnek, moroulachusoknak. A romlott ejtésű vagy félrehallva leírt szóban a vlah (oláh) név rejtőzik. Hallomásból úgy tudta, hogy az erdélyiek is magyarul beszélnek. A németekről annyit ír, hogy: "A magyar városokat azonban németek is lakják, ugyanis egyedül ők a kézművesek és kereskedők valamennyi Isteren túli vidéken." A németekről egyébként szinte szó szerint azokat írja, mint kortárs elődje, Petrus Ransanus: "Egyébiránt azok, akik kereskedésből vagy az említett mesterségekből élnek, többségükben németek, nem pedig magyarok."¹² Szerzőnk jelen esetben és számos más helyen is sematikusán, általánosítva látja a

---

¹¹ ... utrique Getae, quorum alteri Moldaui, alteri Valachi nunc appeleatur, in ditone Hungarica semper fuerunt, quanquam hoc tempore Valachi, ad avertendas Turcarum incursiones, regi Turcarum tributum pendunt, magisque in parte, quam in ditone Hungarorum sunt. SRH.V. 118. p

¹² Sed et alemanni Hungaricas incolunt urbes, quippe qui soli in omnibus Transistranis regionibus opifices ac mercatores sunt. SRH. V. 119. p. Ransanus: A magyarok történetének rövid foglalata. Közreadja: Blazovich László – Sz. Galántai Erzsébet. Budapest, 1985. 64. p.

magyarországi helyzetet. A XV. és XVI. század fordulójára már jelentős kereskedelmi hálózat alakult ki hazánkban, amelyben a magyarság is részt vett. Gondoljunk csak az élőállat kereskedelemre, amelyről Tubero is ír. A kézműiparban ugyancsak dolgoztak magyarok a magyar és vegyes lakosságú városokban és mezővárosokban egyaránt.

Szerzőnk saját korának ismereteit papírra vetve arról is ír, hogy a magyarok később telepedtek le lakhelyükön mint a többi nép, és ebből konfliktusok származtak. "... a magyarokat mint idegen föld megszállóit a szomszédos népek gyűlölték, különösen a csehek és lengyelek, akik úgy vélik, hogy amekkora föld köztük és a dalmátok között fekszik, azt az egészet a magyarok jogtalanul ragadták el tőlük, azt terjesztik ugyanis, hogy ők nemcsak a dalmátoktól származnak, hanem valaha a velük szomszédos területeket is lakták, amikor egyetlen idegen nép sem választotta el őket." Még hozzáteszi saját véleményét: "a nyelvi közösségből származik a feltételezés."¹³ Magyarok és szlávok viszonyáról szólva a kor humanista értelmisége egy részének véleménye, szemléletmódja olvasható ki Tubero munkájából. Ez nemcsak a leírás végére tett megjegyzésből derül ki, hanem abból is, hogy a szlávokat – kivéve hazája lakóit – éppen olyan szemmel nézi, mint a magyarokat. Elmondja például, hogy a ragusai matrónák a szláv szolgáló leányaikat csúfolódva gótoknak (tótoknak) nevezik, ha valami miatt neheztelnek rájuk, sőt a szlávok Balkánra érkezéséről írva nem felejt el elmondani: az ott lakó illir népeket leigázták, és azok később átvették a szláv nyelvet is a hódítóktól.¹⁴ Szerzőnk egyébként, mint humanista kortársai, szívesen időz el nyelvi, nyelvtörténeti fejtegetéseket tartva művében.

A magyarságra számos általánosító megjegyzést is tesz mintegy jellemezve a népet tulajdonságainak bemutatásával, nem egyszer mások beszédébe szöve teszi meg a megállapításokat. E vélemények általában felszínesnek tűnnek, sohasem vonatkoznak az egész népre, némi valóságmagvuk mégis van, a korabeli közgondolkodásnak jegyeire utalnak, és tükrözik a kalocsai humanista kör szemléletmódját is. Valójában ritkán jut túl a magyarokról kialakult közhely jellegű megállapításokon. Beatrix trónigényének és Filipecz János váradi püspök szerzetbe vonulásának tárgyalásakor írja: "A magyarok, a csehek, a lengyelek az itáliaiakkal szemben annyira ellenségesek, hogy csaknem ugyanúgy gyűlölik őket, mint a zsidókat, azoknak leginkább ravaszságát és kapzsiságát nem állhatják. Azoknak a népeknek az itáliaiakkal kapcsolatos eme véleménye – úgy vélem – onnan származik, hogy egykor bizonyos római papok a pápa parancsára a szomszéd népeknél járván látszólag vallásos célokra úgy

---

¹³ Hungari, perinde ac alienae terrae invasores, a finitimis odio habentur, praesertim a Bohemis, Polonisque, qui quantum terrarum inter se, et Dalmatas interiacet, id totum sibi ab Hungaris per iniuriam ereptum putant, se enim, non modo a Dalmatis oriundos esse praedicant, sed etiam aliquando coniunctas terras, nulla externa gente eos dirimente, habitasse; credo ducta a liquae commercio coniectura. SRH. V. 119, p.

¹⁴ Uo. 118-119. p.

csikartak ki pénzösszegeket, hogy a kapzsiságnak, rablásnak semmilyen módját nem mellőzték."¹⁵

Azon időtől kezdve, amikor eleink megjelentek a Kárpát-medencében és Európában, részint a vad és barbár, részint a harcias nép jelzőt biggyesztették rájuk a mindenkori kortársak. Egyrészt idegen voltuk, szokásaik, nyelvük stb., másrészt pedig a kalandozó és más későbbi hadjáratok miatt. Ezen sztereotípiák megjelennek a visnjicai apát szemléletében is, ám abban a gondolatban, hogy csak a magyarok képesek sikerrel szembeszállni a törökkel és megvédeni a keresztény népeket, a "Magyarország a keresztény Európa védőbástyája" szemlélet fogalmazódik meg, amint az alábbi példák igazolják. A Corvin János elleni támadás alkalmával következett be a dunaföldvári monostor (Tolna m.) kifosztása és a földvári apát fegyveres fellépése. Közben megjegyzi róla: "... jóllehet dalmata származású volt és ragusai polgár ... mégis sokat tanult annak az országnak a vadászából."¹⁶ Filipecz püspök mondja a magyarokról Ulászlónak: "Meg kell tehát ismerned a magyarok természetét, és alaposan megismervén azoknak a szokásait, akikről méltán állítják, hogy sok vadság rejtőzik bennük, úgy kell rajtuk uralkodnod, hogy szeretve, egyszersmind félve tiszteljenek téged, és csodálatra méltónak tartsanak."¹⁷ Miksa király 1490-ben az alábbi módon buzdította katonáit Ausztria visszafoglalására: "(Ausztria) örömpesve várja a visszatérését hozzám, és úgy várja, mint a régóta sötét felhőbe – a magyar barbárságba – rejtett, és végül a mi érkezésünkkel fényét visszaszerző napot részint azért, mert a régi és törvényes hatalmat óhajtja, részint pedig mivel bizván már a mi segítségünkben, erős és leplezetlen haraggal utasítja el a vad és összeférhetetlen népet, a szkita igát, amelyet akarata ellenére vett föl és visel."¹⁸

Amidőn II. Ulászló királlyá választásáról elmélkedik – a királyról egyébként csak rosszat tud mondani –, restségét ostorozva így ír: "Mindazonáltal egyesek szerfölött csodálni szokták azt, hogy a magyaroknak, az igen vallásos és

---

¹⁵ ... *Italis Hungari, Bohemi ac Poloni adeo insensi sunt, ut illos eodem fere odio, quo et Iudaeos prosequantur, eorum maxime ... calliditatem atque avaritiam perosi. Quam profecto opinionem de Italis, inde natam esse illis gentibus arbitror, quia aliquando quidam Romani sacerdotes, iussu summi Pontificis, ad circumstranas regiones accedens, adeo ab illa natione nummos per speciem religionis extorserunt, ut ullum avaritiae ac latrocinii genus praetermiserint.* SRH. V. 126-127. p.

¹⁶ ... *Licet esset Dalmata natione, civisque Rhacusanus ... multum tamen eo. quod in Hungaria inveteraverat, de regionis hauserat immanitate.* SRH. V. 131. p.

¹⁷ *Est igitur tibi noscendum Hungarorum ingenium, moresque eorum penitus animadvertendi, qui quidem multum lupi in se haud falso dicuntur habere, atque ita his imperandum, ut te, amando simul et timendo, venerentur admirationeque dignum putent.* SRH. V. 139. p.

¹⁸ *(Ausztria) sinu et tanquam solem, Hungarica barbarie, veluti atra quadam nube, diu conditum, nostroque demum adventu lucem resumturum, expectat; cum antiqui atque legitimi imperii desiderio, tum quia Schythicum iugum, ferum atque insociabile genus hominum, quod sane invita, et accepit, et pertulit, freta iam nostris auxiliis, magna ac aperta fastidit indignatione.* SRH. V. 154. p.

hadi dicsőségben jeles és mindenünnen ellenséggel körülvelt népnek nem jutott vitéz király, még ha máskor nem is, kiváltképpen akkor, amikor a magyaroknak igen nagy szükségük lenne igen bátor királyra, hogy a törököket, a vad népet, részint távol tartsa határaitól, részint pedig ne hagyja Magyarországot följeit állandó betörésekkel pusztítani.¹⁹ Filipecz püspöknek Alberthez, Ulászló öccséhez intézett beszédében az alábbiakat mondja a magyarokról: "Te pedig jól tudod, hogy mennyire felkészülten kezdenél háborút a magyarokkal, akik — ha a környéken más nép nem is — minden bizonnyal igen bővelkednek fegyveres erőben, lovakban, kincsekben és más dolgokban, amelyek a háborúban hasznosak, és sem testi, sem lelki erőben nem hátrálnak meg egy nép előtt sem."²⁰

Mátyás királynak III. Frigyes császár elleni küzdelmét bemutatva így ír: "... míg Mátyás bosszúra szomjasan üldözte őt, elszenvedte, hogy a törökök országa határait pusztítják, akiket kétségkívül kiűzhetett volna Európából, ha úgy határozott volna, hogy ellenük indít háborút, mivel a keresztények, akik a török iga alatt szenvedtek, azt erősen kívánták és támogatásukról biztosították, nehezen tűrték ugyanis a törökök gyalázatos uralmát."²¹

Az olyan általánosságban elhangzó kijelentések mellett, mint hogy a legtöbb magyar pénzért szinte minden tetre rábírható, népünk jó tulajdonságairól is szót ejt. Például, amikor Ulászló harcra budítja táborát Miksa király ellen: "A magyar erényre jellemző tudniillik, hogy a hitért és a becsületért állhatatosan elviseli mindazt a veszélyt, ami bekövetkezhet, nem pedig az, hogy az ingadozó tömeg szokása szerint — amint látszik — a változó szerencse ösztönzi."²²

Amint a fentiekből látható, Ludovicus Tubero elfogultság nélkül, — mint általában a legtöbb dologról, vagy személyről, — beszél a magyarságról. A jogi műveltségű szerző, aki a törvényeket, az erkölcsöt és tiszteletüket oly fontosnak

---

¹⁹ Tametsi quidam vehementer mirari soleant, Hungaris, genti religiosissimae, bellique gloria valde insigni, atque undique hostibus circumventae, regem strenuum minime contigisse; praeseitum quo tempore, ac si unquam alias, excelsi animi rege Hungari magnopere indigerent, et qui Turcas, ferocem gentem, a finibus suis arceret, nec sineret continuis incursionibus agros Hungarici regni devastare. SRH. V. 144. p.

²⁰ Tute autem probe nosti, quam paratus accesseris ad bellum adversus Hungaros gerendum, qui sane, ac si ulla alia circa gens, armis, viris, equis, pecunia, caeterisque rebus, quae bello usui sunt, quam maxime abundant; nec profecto cuiquam nationi, aut corporum robore, aut in animorum cedunt. SRH. V. 148. p.

²¹ Matthias tamen, dum avidius illum persequitur, fines regni sui a Turcis vastari passus est, quos, procul dubio ex Europa pulsurus fuisset, si adversus eos bellum gerere in animum induxisset, Christianis, qui Turcarum iugo pressi erant, id vehementer optantibus, defectionemque pollicentibus; nempe, contumeliosam graviter sustinebant Turcarum dominationem. SRH. V. 114. p.

²² Est nempe proprium Hungaricae virtutis, pro fide ac honestate, quidquid adversi venire potest, constanter tolerare, non autem ritu levis vulgi inani strepitu terreri, vel quo interdum more suo, fluctuans fortuna videatur implere inclinari. SRH. V. 158. p.

tartja, legtöbb esetben nem enged indulatainak. Ezt teszi akkor is, amikor Mátyás király portréját megrajzolja. (A kép elkészítése és beillesztése a más alkotók által készített Mátyás portrék közé, külön tanulmány feladata.)

A XV-XVI. század fordulójának Magyarországról már kevésbé jóindulatúan beszél. Bevezetője szerint, munkájának első öt könyvét is azért írta, mert példát szeretett volna adni az utókornak arról, hová vezet a széthúzás, hogyan gyengülhet meg egy erős állam a belső egyenetlenség következtében.²³ Tollából ugyanaz a közhellyel teli kép születik, amelyet a Mohács előtti országról más, magyar földre látogató értelmiségiek is megrajzoltak, illetve hazai szerzők is leírtak. Mindez nemcsak az első öt könyvből derül ki, Nándorfehérvár elvesztését is ennek tudja be a szerző. "... a török haragra lobbanva és a magyarok elbizakodottságától föltüzelve hirtelen indulattal elhatározta, hogy az Ázsiának szánt fegyvereket ellenük fordítja, mivel úgy vélte – ahogyan az történt is –, hogy ha siet, a magyaroknál mindent készületlenül fog találni, és fegyverei számára minden hozzáférhető és elérhető lesz. Mert Corvinus Hunyadi Mátyás király halála óta addig a napig, amíg Szulejmán Pannonia határait megtámadta, közel 30 éven keresztül a magyar állam annyira tétlen és harctól tartózkodó volt a hosszantartó béke és a hadi események hiánya következtében, hogy csupán a bűnökre, gazdagságra és fényűzésre hajlott. Ráadásul jól tudta (ti. Szulejmán), hogy az ország főurai viszálykodnak egymással, és a királynak – azonfelül, hogy a kincstár súlyos hiányától szenved – kiskorúsága miatt semmi tekintélye nincs övéi között. Növelte tovább a király iránti megvetést két magyar nemesnek szerencsétlen meggyilkolása, akiket egy cseh férfi őlt meg egy hirtelen támadt dulakodás közepette. Bár a királynak meg kellett volna bosszulnia ezeknek a meggyilkolását, – a magyarok nagy felháborodására – mégis eltűrte, hogy az bosszulatlan maradjon, nehogy a cseheket, a hadi vitészségben kiváló és iránta igen odaadó népet maga ellent fordítsa..."²⁴

A Szulejmánt háborúra buzdító törökök pedig azt mondják el, hogy a déli végvárak gyengék, üresen állnak, nincs erejük az ellenséges erő távoltartására, mivel az országot irányító előkelők kapzsiságuk miatt csak saját vagyonuk gyarapítására gondolnak, és elhanyagolják az államügyeket. A kincstartó az őrhelyeknek mindent fukarul juttat, a parancsnokok pedig

---

²³ SRH. V. 112-113. p.

²⁴ Turca, ira inflammatus, atque insolentiae Hungarorum infensus, arma Asiae destinata in eos convertere, subito quodam impetu raptus, statuit; ratus, ut evenit, se omnia apud Hungaros imparata, armisque suis, si accelerasset iter, pervia atque exposita inventurum, Nam ab excessu regis Mathiae Hunniadis Corvini, ad illum diem, qua Salomon fines Pannoniae invasit, per triginta fere annos, res Hungarica adeo deses, atque imbellis fuit, ex otii diuturnitate ac belli desuetudine, ut in sola vitia, divitias, et luxuriam creverit. Ad hoc satis compertum habebat, principes regni inter se discrepare, nec regi praeterquam quod summa aerarii inopia laboraret, ob aetatem quidquam auctoritatis inter suos esse. Et auxerat regis contemptum, casus et caedes duorum Hungariae nobilium virorum, indigne a quodam Boemo in rixa subito exorta, interemptorum: quorum caedem cum rex ulcisci deberet, ne Boemos, gentem bellica virtute illustrem, sibique deditissimam, ab se alienaret, inultam esse, magna Hungarorum consternatione, passus est. SRH. V. 361-362. p.

elsikkasztják a kapott pénzt. Egyesek azt hangoztatják, hogy jó, ha a király szűkölködik, és nem veszik körül légiók, így legalább nem válhat zsarnokká, a nemesek pedig ha gazdagok, könnyebben tudják a hadi terhet vállalni.²⁵ A magyarországi válságos helyzet bemutatásának példáit még hosszan sorolhatnánk. Mindebből kitűnik: a kortársak valóban látták a bajokat. Érezték, valamiféle más világ érkezett el az előzőekhez képest. Egyesek, mint a bácskai ersek és humanista köre, valamint társuk Tubero döbbenetben állnak a változások láttán, mások, püspökök és főurak egyaránt a vagyonuk gyarapítására és tisztségek szerzésére fordítanak nagy gondot. Meg is szédíthették őket a lehetőségek, hiszen a XV. század második felében születtek meg a feltételek Magyarországon arra, hogy a vagyon és gazdagság örömeit, a kényelmet, luxustárgyak használatát, a középkorhoz képest komfortosabb életet élvezni tudják, a tudományok iránt érdeklődők pedig könnyebben hozzájuthattak az immáron nyomtatásban megjelenő könyvekhez.²⁶

Az élet minőségében bekövetkezett különbségek immáron mellbevágóan nagyok lettek az alsó és felső rétegek között. A kortárs számára kézzelfoghatóan érzékelhetőkké váltak az ellentétek, a gazdagok kapzsinak, pénzsóvárnak tűnő de jó élete és a szegények nyomorúsága között. Ezek az érzések indítják Tubero Dózsa parasztháborújának leírásakor az egyesek által a parasztvezér eredeti szónoklatának hitt Dózsa-beszéd papírra vetésére.²⁷

Magának a parasztlázadásnak a leírása azért is kerülhetett munkájába — hiszen az első öt könyv után rajta kívül csak Nándorfehérvár elestét örököltette meg összefüggő történeti részként —, mert az egyenlenség és viszály rettenetes következményeit láthatta benne. A keresztesek lázadásának okait tárgyalva ugyanis így ír: "Szinte vele született gyűlölet van a köznép és a nemesség között, a legtöbb nemes ugyanis megfélemlítve az emberségről, a parasztok fölött, mint szolgák fölött uralkodik, a nép tehát minden jószándék nélkül pusztán félelemből engedelmeskedik urának, ami pedig a békességnek rossz öre."²⁸ A beszéd pedig igen jó alkalmat adott az úri kapzsiság és önkény ostromozására. Ugyanakkor az ellentáborral sem rokonszenvez, Dózsát elvetemültnek nevezi, a népről pedig a humanista felsőbbrendűségének göggyével megállapítja: "A tömegre jellemző, hogy semmit sem cselekszik mértékkel, hanem vagy visszaél szabadságával, vagy aláztatosan megadja magát más uralmának."²⁹

A Dózsa beszédben bizonyára megtalálhatók a korabeli eszmék, amelyek — mint Kardos Tibor feltételezi — a huszita ideológiából táplálkoznak, a népi

---

²⁵ SRH. V. 364. p.

²⁶ Mályusz E.: i.m. 185-207. p.

²⁷ Kardos Tibor: i.m. 381. p.; Barta Gábor — Fekete Nagy Antal: *Parasztháború 1514-ben*. Budapest, 274-277. p.

²⁸ Est autem ingenitum prope odium inter plebem et nobilitatem; plerique enim nobilium, humanitatis oblitii, plebi ut servis dominantur, itaque plebs, nulla benevolentia, sed solo metu, qui quidem malus concordiae custos est, suis principibus parat. SRH. V. 330. p.

²⁹ Est autem proprium multititudinis, nihil modeste agere, sed aut libertate abuti, aut humiliter abiecto animo, sese alterius imperio subiicere. SRH. V. 331. p.

humanizmus hatásai, amelyek az ősi de primitív egyenlőséget dicsőítik. Barta Gábor úgy véli, érvényesül róma történetírók hatása is. Véleményük szerint a legnagyobb hatást Sallustius gyakorolta a szerzőre, amelyet más alkalommal már bizonyítottunk, és a Catilina olvasásának a nyomai itt is felfedezhetők.³⁰ Az említett szerzők által is tárgyalt Dózsa beszéd részletes elemzését nem tekintjük feladatunknak. A lendületesen és erőteljes kifejezésekkel megfogalmazott szónoklatban alkalma nyílt a szerzőnek az urak bűneinek bemutatására, amelyek miatt a lázadás kitört; ő maga azonban a fennálló világregend híve, hiszen még honfitársa, Dalmata János, a szóbrász íránt sem érez semmiféle együttérzést, amikor a Mátyás király által neki adományozott vár elvételét leírja, ellenben megjegyzi: polgárnak nem is helyes, hogy vára legyen, azt a nemeseknek, a katonáknak kell birtokolniuk.³¹

Tubero elítéli a hatalom gyarapítását, a magamutogató gazdagságot, de a fennálló rendet nem kívánja megváltoztatni. Erkölcsi érzéseit zavarják a minden eszközzel vagyont gyarapító ember tettei, éppen ezért a fennálló rend megszilárdítását a római történetírók, elsősorban Sallustius nyomán a régi erkölcsök visszaállításában látja. Nemcsak a társadalom, az egyház helyzetét is ezzel a szemlélettel nézi. Ebből az alapállásból fakad a keresztény Európa és benne hazája nagy ellenségének, a töröknek igen rokonszenves megjelenítése, amikor a török erkölcsöket ismerteti ugyancsak általánosításokkal és közhellyekkel tűzdelve.

"Nem csodálatos, hogy a törökök rövid idő alatt ekkora birodalomra tettek szert azért, mert egyrészt a keresztények lustaságán, másrészt széthúzásán kívül, amely leginkább kitesz minket az ellenséges bántalmazásnak, rendelkeznek azokkal a tulajdonságokkal, amelyeket bizony, hacsak az isteni akarat nem akadályozza, a hatalom szükségszerűen követ. Ugyanis olyan emberek ők, akik a legkitartóbbak a munkában, a koplalásban, virrasztásban, hőségben és fagyban, lelkük a legelszántabb minden veszélyben, a dicsőségért és királyuk nagyságáért még magát a halált is vállalják. Takarékos, kemény és minden fényűzéstől idegen életet élnek. Az év nagy részét fedett sátrakban töltik el, és amikor úton vagy hadjáratokban vannak, ha a nap melegebben süt, akár záporosó esik, ugyanaz a köpeny védi a lovat és a gazdáját is. Étélük egyszerű és könnyen elkészíthető, italuk tej vagy tiszta forrásvíz, ahogyan általában a többi mohamedán népnél is szokás, vagy amikor a szellemnek áldoznak, mézzel fűszerezett víz. Náluk semmiféle mesterség vagy tudomány nincs nagyobb becsben, mint amennyire a küzdés mestersége hasznos lehet, és ezért igen jártasak a nyilazásban és a lovaglásban, bennük oly annyira jelen van a hadviselés vágya, hogy majdnem nehezebben viselik el a nyugalmat, mint a betegséget. Miután legyőzik ellenségeiket, nem tulajdonítják azt maguknak, hanem az egészzet Istennek tulajdonítják. Ha pedig vereséget szenvednek, ahogy az gyakran történik, balszerencséjüket a saját, Isten iránti kötelesség mulasztásuknak tekintik. És

---

³⁰ Kardos Tibor: i.m. 380-383. p., Barta Gábor – Fekete Nagy Antal: 274-277. p. Blazovich László: Ludovik Crijević Tubero jogszemlélete. Sajtó alatt.

³¹ Dalmata János története SRH. V. 163-164. p.

mivel nem számít szégyennek a szegénység, sem a gazdagság, sem az ősi eredet nem tesz senkit megbecsültebbé, ki-ki amilyen tekintélyt szerzett magának hadi tettei és erénye által, azáltal eléggé híres. Senki sem vágyik a dicsőség növelése érdekében az ősök nemességére. A vendégszeretetet annyira szentnek tartják, hogy ha valakivel egyszer ételt vettek magukhoz, úgy vélik, azt nem szabad bántalmazniuk, még ha ellenséggé vált is, és csatában találkozhatnak vele; mivel úgy tartják, hogy semmiféle háborúban nem szabad megvetni a barátság törvényét. Továbbá a hűséget és esküt legtöbbször annyira megbecsülik, mint amennyire nem csupán minden vagyonukat, sőt magát az életet is. Eléggé egybehangzó az a híresztelés, hogy ritkán lehet olyan törököt találni, aki a minden írás nélkül rábízott pénzt letagadná, és, úgy vélik, a túlvilágon súlyos büntetéseket szenvednek el, akik effajta bűnt követnek el. Végülis királyukat olyan tisztelettel illetik, hogy bizonyos, akiket a király halálra szánt, azok a biztos pusztulásba is belemennek, és semmilyen módon sem vehetők rá arra, hogy meneküléssel elkerüljék a veszélyt, tudniillik hogy ne tűnjenek olyanoknak, akik megátalkodottan megtagadják a királyi parancsot az életszeretet miatt, amelynél nincs kedvesebb a halandók szemében."³²

---

32 Nec mirum est, Turcas tantum imperium brevi adeptos esse, quandoquidem praeter Christianorum, quum desidiam, tum discordiam, quae maxime hostili nos iniuriae exponit, his sunt praediti moribus, quos sane, modo non obstat Dei voluntas, imperium necessario subsequi solet. Etenim genus hominum est, laboris, inediae, vigiliae aestus ac algoris, tolerantissimum: animi, ad omnia pericula, et ipsam mortem subeundam, pro gloria et regis sui amplitudine, promptissimi. Vitam parcam, ac duram, atque ab omni luxu alienam, ducunt. Maior anni pars, aut sub dio, aut sub tabernaculis, fronde seu culmo intectis, agitur; atque quum iter faciunt, vel in expeditionibus sunt, si sol aestivus fervet, aut imber incesserit, eadem penula ex subcoactis facta, equum pariter et dominum protegit. Cibis his simplex et parabilis est; potus, lac, aut purus, ut fere et caeteris Mahometanis, fontium liquor, vel, quum genio indulgent, melle conditus. Nulla apud eos ars aut disciplina in maiore habetur pretio, quam quae decertandi sui esse potest: atque idcirco sagittandi atque equitandi peritissimi sunt. Tanta his inest belligerandi cupiditas, ut gravius fere otium, quam morbum ferant. Hostibus superatis, nihil sibi arrogant: sed totum Deo acceptum referunt. Si forte, ut saepe sit, vincuntur, suae in Deum impietati adversam adscribunt fortunam: Et cum apud eos nulli sit dedecori paupertas; neque divitiae, neque generis vetustas, quempiam honestiorem reddunt; quem quisque sibi armis ac virtute splendorem paravit, eo satis clarus est. Atque idcirco, ad gloriam augendam, maiorum nobilitatem nemo desiderat. Hospitalitatem adeo sanctam habent, ut cum quo semel cibum sumere, eum vel hostem factum, atque in acie occurrentem, violare, nefas putent: existimantes etiam, in quolibet dissidio ius amicitiae haud esse spernendum. Ad haec fidem plerique et iusiurandum tanti faciunt, quanti non modot fortunas omnes, sed et ipsam vitam. Fama satis constans est, raro unquam Turcam inventum esse, qui amotis etiam arbitris, atque sub nullo scripto sibi creditam abnegaret pecuniam; et qui id sceleris commiserint, eos graves apud inferos poenas luere arbitrantur. Regem suum postremo tanta colunt veneratione, ut quosdam morti a rege destinatos, in certam ivisse perniciem constet; nec ullo pacto induci potuisse, quo furga periculum evitarent, ne scilicet, aut vitae amore, qua sane nil iucundius est mortalibus, aut per contumaciam, regium neglexisse imperium viderentur. SRH. V. 226-227. p.

Szerzőnk a történelmi események ismertetése mellett néhány helyen megjegyzést tesz a magyarországi társadalmi állapotokra is. A fejlettebb társadalmi viszonyokat ismerő Tubero, a kereskedő város fia, említésre méltónak tartja megjegyezni: "Jóllehet, mint említettük, sok nép lakja a magyar királyságot, mégis egyedül a magyar nemesség rendelkezik szavazati joggal a gyűléseken a főpapsággal együtt, akik a legfőbb helyet bírják náluk. A magyaroknál pedig azokat tartják nemeseknek, akiknek egész élete katonáskodáson alapul, és akik messze távol vannak a városi műveltségtől – ugyanis azt tartják, hogy a kézművesekre és a kereskedőkre jellemző, hogy a városokban laknak –, falvakban laknak birtokaikon, nemcsak valamennyi adótól mentesen élnek, hanem szinte mindazon jogaik megvannak a jobbágysággal szemben, amelyek az uraknak a szolgálóikkal."³³ Miksa király betörését és a vele kapcsolatos harcokat tárgyalva visszatér a témához. "... Magyarország ereje nem a városokban és várakban, vagy más efféle építményekben rejlik, hanem a hadseregben, ami pedig nemesekből áll. A nemesek pedig nem a városokban laknak, amelyekből Magyarországon – mint mondtunk – kevés van, hanem a nemesek mindegyike birtokának falvában él szabad akarata szerint, senki parancsának nem engedelmeskedvén, kivéve a királyi hatalmat."³⁴

A főpapság nagy befolyását, a nemesség kiváltságait továbbá óriási hatalmát a jobbágyság fölött más szerzők is észrevették, azt is, hogy Magyarország városokban szegény terület, és a városok lakói többnyire németek. Petrus Ransanus például így ír: "A magyaroknak összesen négy rendjük van: egy részük az Istennek ajánlott férfiak, azon papok, akiknek előjárói annál a népnél különös tekintéllyel bírnak, mások katonáskodnak, akik közülük fegyverforgatásban valami kiváló tettet vittek véghez, azok a seregek vezérei, az ő irányításuk alatt a népből kiválasztott hatalmas zsoldoscsapat szolgál; sokat közülük előkelő származása miatt közismert néven bárónak hívnak ... a többiek pedig földműveléssel töltik életüket, mesterembereket, azaz olyanokat, akik kézművességgel foglalkoznak, keveset lehet találni."³⁵

Tubero érdeklődése az anyagi- és pénzügyek iránt nemcsak a pénzhajhászás és kapzsiság ostorozásában nyilvánul meg. Feljegyezte azt is, – sorai becses forráshelyül szolgálnak számukra – mekkora haderővel támogatták

---

³³ Caeterum, licet multae, ut dictum est, nationes, regnum Hungariae incolant: sola tamen Hungarorum nobilitas, una cum pontificibus suis, qui apud eos summum obtinent locum, ius ferendi suffragii in conventibus habet. Hi autem apud Hungaros nobiles censentur, quorum omnis vita in studiis rei militaris consistit; quique procul a cultu absunt urbano, urbes enim incolere, opificum ac mercatorum esse putant, atque in praediis suis vicatim habitantes, non modo ab omni tributo liberi agunt, sed etiam omnia iura in colonos suos, que dominis fere in servos sunt, habent SRH. V. 120. p.

³⁴ ... regni Hungarici vires, non is urbibus castellisque, caeterisve id genus aedificiis constituent, verum in exereitu, qui quidem ex nobilitate constat, sitae sunt. Nobilitas vero, urbes, quae sane in Hungaria, ut diximus, rariae sunt, non – incolit, sed quilibet nobilium, in sui fundi villa, proprio degit arbitrio nullius praeterquam regio audiens imperio. SRH. V. 162. p.

³⁵ Blazovich László – Sz. Galántai Erzsébet: i. m. 64. p.

a püspökök II. Ulászló királyt az öccse, Albert elleni hadjáratban. Számunkra mindez azért érdekes, mert következtetni lehet belőle az illető főpapok vagyoni helyzetére, gazdagságára. Kontroll adata Vincenzo Guidoti velencei követ a főpapok egy évi egész bevételét megállapító jelentésének az 1526. évből.³⁶ A lista szerint kiemelkedő, 35 ezer aranyforint jövedelme az esztergomi érseknek volt. Őt egy 6 főből álló csoport (váradi, pécsi, erdélyi, egri püspök, a kalocsai érsek és a zágrábi püspök) követte 26-tól 18 ezer aranyforintos jövedelemmel, utánuk a győri és veszprémi püspök következett 14-től 10 ezer forintos terjedő bevételekkel, majd a váci, nyitrai, csanádi és szerémi püspökök 5000 és 2500 aranyforint közötti jövedelemmel. Tubero szerint Ulászló király seregébe 800 fegyverest küldött az esztergomi érsek. A váradi 300-at, az erdélyi majdnem 400-at, az egri 400-at. A pécsi csak százat, amiért később 280 ezer aranyra büntették, és Tubero is megállapította róla, hogy igen gazdag. A kalocsai érsek 300-at (200 nehéz és 100 könnyű lovas), a zágrábi püspök ugyancsak 300-at. A veszprémi püspök mivel nem volt az országban, nem küldött. A győri 200-at, a szerémségi és diakovári, továbbá a nyitrai és a váci 100-100-at. A többiek, az apátságok és prépostások jóval kevesebbet, bár bőségesen többet tudtak volna, amint Tubero megjegyezte. A két lista nagyjából megegyezik, Vincenzo Guidoti listáját hitelesíti a visnjicai apáté. Az apróbb eltérések könnyen magyarázhatók. A szegényebb egri nyilván azért küldött többet 100 lovassal, mint az erdélyi és váradi, mert az Albert elleni fellépés az ő területén volt. Az egyháznagyok tehát valóban az ország legelődkelőbb urai közé tartoztak, bár közöttük is óriási különbségek léteztek vagyonukat illetően, amint ezt a szakirodalom megállapította.

Ludovicus Tubero, az arisztokratikus szemléletű történetíró, aki észreveszi a kora Európájában és közvetlenül a hazája táján is lejátszódó társadalmi válságot, amely a korábbi világkép eszményeinek leértékelődésében is megnyilvánul, a római auctorok, főképp Sallustius olvasása nyomán a régi erkölcsökhöz és eszményekhez való visszatérésben látja a helyzet javításának, a válság megoldásának egyedüli lehetőségét. Az európai állapotoknak megfelelően ugyanígy látja Magyarországot, az európai tekintélyének leáldozása közepette élő középkori nagyhatalmat. Magyarország erejének meggyengülését is az országon belüli viszályban és egyenetlenségben, az ország vezetőinek a széthúzásában keresi. Kora Hungaria-járól és lakóiról sok általánosságot ír. A középkorban eleinkre aggatott sztereotípiákat, a vad és barbár nép képét ugyanúgy megtaláljuk művében, mint a harcias bátor nemzet szlogenjét. Vajon lehetett-e más egy olyan nép, amelynek alapvetően földművelő társadalma volt, uralkodó osztálya, a nemesség pedig elsősorban katonáskodással, a hadi erények mindenképp elé helyezésével tartotta meg az országon belül hatalmát és magát az országát. Hogy a magyarokról alkotott kép a keresztény világban éppen a szerző élete során lassú módosuláson ment át, az abból is látszik, hogy a szerző a magyarságot tekinti a török elleni harc letéteményesének, olyan nemzetnek, amely sikeresen szembe tud szállni a legnagyobb ellenséggel, a törökkel.

---

³⁶ A főpapi bevételek listáját Knauz Nándor nyomán közli *Mályusz Elemér*: i.m. 181. p.

Az általános jellemzőkön kívül Tubero finomabb megfigyelésekkel is él. Utal a zsidógyűlölet okaira, és egyúttal megállapítja a magyarság mély vallásosságát. Mindez nem hagyható figyelmen kívül, ha arra gondolunk, hogy szerzőnk az Itáliához közel fekvő Ragusából származik. Informátorainak, a kalocsai humanista kör tagjainak elbeszélései nyomán jól értesülten tájékozott a korabeli magyar valóságról. A nemesség mérhetetlen hatalmáról a jobbágyság felett, amin meglepődik a fejlettebb társadalmi körülmények közül érkező humanista. Ebből fény derül a nyugat-európai és itáliai elmaradottabb magyar viszonyokra is. A nemesség és a jobbágyság között feszülő ellentéteknek is ez a fő oka. A mindenáron és minden eszközzel gazdagodni vágyó nemes, aki a korszellemnek megfelelően él, jobbágyából minél több pénzt szeretne kipurcolni, keveset törődve annak helyzetével.

Ludovicus Tubero kritikus szemmel nézte a XV. és XVI. század fordulójának Magyarországot, szemléletmódja azonban nem különbözik humanista kortársaitól. Bizonyára, humanista kortársaihoz hasonlóan, mint tudására büszke férfi, ő is többre értékelte a klasszikus források pontos ismeretét és a rájuk való hivatkozást saját művében, mint a tényleges valóság pontos feltárását. A társadalom képének valóságghú ábrázolása későbbi korok tudósainak igénye lesz majd. Éppen ezért Commentárjaiban a hazánkról alkotott kép a mások által már leírthoz hasonlít. Néhány apró megfigyelés leírásával azonban gazdagítja az általunk jól ismert tablót.

LÁSZLÓ BLAZOVICH

LUDOVICUS TUBEROS BILD VON UNGARN UND VON SEINEN EINWOHNERN

(Zusammenfassung)

Ludovicus Tubero, der, seinen Anschauungen nach, aristokratische Geschichtsschreiber, der die sich in Europa seiner Zeit und auch unmittelbar in der Region seiner Heimat abspielende gesellschaftliche Krise, die sich auch in der Abwertung der Ideale des früheren Weltbildes manifestiert, wahrnimmt, sieht, nach dem Lesen der römischen Autoren, besonders des Sallustius im Rückkehr zu den alten Sitten und Idealen die alleinige Möglichkeit der Verbesserung der Lage, der Lösung der Krise. Ebenso, den europäischen Zuständen entsprechend, sieht er Ungarn, die inmitten vom Untergang seines europäischen Ansehens lebende mittelalterliche Grossmacht. Er sucht die

Abnahme der Kraft Ungarns im Zwist und Unfrieden innerhalb des Landes, in der Uneinigkeit der Führer des Landes. Über Hungaria seiner Zeit und über die Einwohner schreibt er viele Allgemeinheiten. Man findet in seinem Werk, die im Mittelalter auf unsere Vorfahren gehängte Stereotypen, das Bild des wilden und barbaren Volkes ebenso, wie den Slogan der kriegerischen tapferen Nation, und, das sich die Ungarn den Türken auch ganz allein entgegensetzen fähig sind, das heisst, das sie die Schutzbastei Europas sind.